

Куриш Н.К.,
в.о. директора
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук
e-mail: kurish.natalya@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ЗМІСТОВІ ДОМІНАНТИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Концепція «Нова українська школа» докорінно змінює підходи до організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти та окреслює вимоги до вчителя, який отримує академічну свободу і стає диригентом реалізації реформи, проявляючи здібності управління освітнім процесом викладання окремого навчального предмета/інтегрованого курсу.

Слід зазначити, що у ст. 1 Закону України «Про освіту» академічна свобода визначається, як самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки й творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [4]. Відповідно розширюються повноваження педагогів та надається більше самостійності щодо планування системи науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості, шляхом формування та застосування її компетентностей.

Плануючи самостійно освітній процес, педагогам необхідно врахувати трактування пункту 1 статті 10 Закон України «Про повну загальну середню освіту», що він має бути спрямований на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування і застосування відповідних компетентностей, визначених державними стандартами [5]. Окрім того, моделюючи освітній процес в Новій українській школі, педагоги можуть обирати форми здобуття освіти, що визначені законодавством та організовувати навчання за освітньою програмою з оновленим змістом, в спеціально створеному (оновленому) освітньому

середовищі із використанням інноваційних технологій, методів, технік, засобів навчання, виховання та розвитку.

При цьому важливо педагогам проявити лідерські якості, що дозволяють делегувати йому відповідальність за кінцевий результат навчання, адже у сучасних педагогів переважає виконавчий тип мислення, який, на відміну від лідерського, не спонукає брати відповідальність за кінцевий результат. Тому, ключовим елементом успішного переходу вчителя до академічної свободи має бути робота (і в плані саморозвитку, і як пріоритетний напрям роботи адміністрацій закладу освіти та центрів професійного розвитку педагогічних працівників) з підвищення рівня готовності педагогів брати більшу відповідальність за результати освітнього процесу в класі.

Відповідно систему науково-методичних і педагогічних заходів, що забезпечать єдність навчання, виховання і розвитку здобувача освіти та виконання освітньої програми у закладі освіти моделює кожен педагог самостійно, отримавши такі повноваження у рамках академічної свободи. Змістові домінанти академічної свободи вчителя Нової української школи визначаються у статті 54 Закону України «Про освіту»:

- академічна свобода, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

- педагогічна ініціатива;

- розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання;

- вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ та організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників та ін. [4].

Реалізація академічної свободи залежить від самого вчителя, що є проявом патріотизму, громадянської відповідальності, причетності до життя країни, відповідальності, бажання діяти, не бути байдужим. Однак, якісно реалізувати всі змістові домінанти академічної свободи вчителя Нової української школи можна тільки у тісній співпраці та взаємодії з провайдерами системи освіти, які зацікавлені в підготовці сучасного педагога – «агента змін».

Що стосується академічної свободи, включаючи свободу викладання та втручання у діяльність педагогів, найкраще можна реалізувати у співпраці з адміністрацією закладу, адже сам керівник

також повинен бути вмотивованим «агентом змін», щоб розмовляти з сучасним вчителем «однією мовою» і підтримувати його ідеї та давати можливість самостійно обирати форми, методи та засоби навчання. Моделюючи навчальний процес, педагоги планують використання методів, технологій, засобів, форм навчання, що дає можливість урізноманітнити навчання та забезпечити надання якісних освітніх послуг, при цьому педагоги повинні багато працювати самостійно, а також взаємодіяти з освітніми установами, що популяризують та знайомлять з інноваційними підходами проведення сучасного уроку. Такими провайдерами для педагогів Чернівецької області є Міністерство освіти і науки, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Центри професійного розвитку педагогічних працівників, методичні служби закладу освіти, освітні платформи та громадські організації, що надають послуги у сфері освіти.

Автономія навчального закладу надає вчителю академічну свободу у виборі модельних навчальних програм, підручників і навчальних посібників, що дає можливість змоделювати самостійно освітній процес та вибудувати індивідуальну освітню траєкторію здобувачів освіти, допомагаючи їм виявити й розвинути свої таланти та здібності, визначитися у майбутньому життєвому шляху. Міністерство освіти і науки України та Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» є надійними партнерами педагогів щодо вибору навчального забезпечення викладання предметів пропонуючи на сайтах перелік грифованих модельних навчальних програм за освітніми галузями <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/> та підручників і посібників на сторінці «Навчально-методичній скарбниці НУШ. 5-6 класи» <http://surl.li/bydta>.

Послуги, що надає Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області дає можливість отримати педагогам практичні навички використання нових технологій та методик організації освітнього процесу беручи участь у заходах, а також використовуючи матеріали розміщені на сайті ІППОЧО у закладці «Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти» http://ippobuk.cv.ua/?page_id=9803, «Заходи у рамках НУШ» <http://surl.li/jdqxp>.

Ще однією змістовою домінантою академічної свободи вчителя є – педагогічна ініціатива, що проявляється у вмінні педагогів діяти за власним бажанням, реалізуючи особистісний почин у нових формах та видах діяльності, у здатність швидко опановувати різні методики та

технології організації освітнього процесу. Педагогічна ініціатива проявляється також у реалізації різних освітніх педагогічних проєктів, практико-орієнтованих, дослідно-експериментальних наукових робіт та інноваційної діяльності тощо. Саме така діяльність дає можливість продемонструвати педагогу свою педагогічну майстерність, інноваційну творчість та креативність у навчанні, вихованні та розвитку здобувачів освіти. Слід враховувати, що освітній педагогічний проєкт вчителі можуть реалізувати спільно зі своїми колегами у закладі, що проявляється в унікальній діяльності, регламентованій визначеними термінами та спрямовується на досягнення заздалегідь передбачуваного результату або створення певного, унікального навчального/методичного продукту/ послуги, відповідно до наявних ресурсів та вимог до їх якості.

Реалізація дослідно-експериментальної роботи: здійснення дослідження, експериментальна апробація нових методів, засобів і форм освітнього процесу, освітніх технологій, відбувається переважно під координацією Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. У 2023 році у системі освіти Чернівецької області реалізується 17 науково-дослідних педагогічних експериментів та освітніх проєктів, з яких: 8 мають статус всеукраїнського рівня, 9 – регіонального рівня.

З метою надання якісних освітніх послуг та пошуку нових ідей щодо організації освітнього процесу рекомендуємо педагогам долучатися до наукової та/або інноваційної діяльності, беручи участь в освітніх педагогічних проєктах, дослідно-експериментальній роботі [1]. Така діяльність у закладах освіти сприяє як стратегічному розвитку освітньої галузі базуючись на новаціях, що є теоретично обґрунтованими та практико-апробованими, так і педагоги мають можливість змоделювати освітній процес підбираючи ресурси для навчання, виховання та розвитку учнів Нової української школи, враховуючи потреби здобувачів освіти та сучасні виклики у суспільстві[2].

Для організації дослідно-експериментальної та інноваційно-проєктної діяльності у закладах освіти регіону пропонуємо перспективні напрями, які визначено у ході проведеного опитування серед керівників закладів освіти Чернівецької області у березні 2023 року:

- розроблення та апробація нових підходів до організації освітнього процесу,
- впровадження нових методів та технологій навчання та виховання здобувачів освіти,

- управління закладом освіти,
- партнерська взаємодія у закладі освіти,
- професійний розвиток педагогічних працівників,
- виховання здобувачів освіти на цінностях,
- формування та розвиток ключових компетентностей у здобувачів освіти.

У Концепції «Нова українська школа» зазначається, що провідне місце відводиться педагогу нового формату, який має академічну свободу, володіє навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання тощо), самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентрований процес. Відповідно наступна змістова домінанта: розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання – визначає свободу дій вчителя щодо напрацювання власного навчального забезпечення, включаючи навчальні програми, посібники, збірники, та інше. Тут слід зазначити про процедуру схвалення навчального забезпечення для викладання предметів інваріантної та варіативної складової. Якщо педагоги напрацювали навчальну літературу або навчальну програму викладання предметів/інтегрованих курсів типової освітньої програми, то відповідно до Порядку надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам подаються на комплексну експертизу та схвалення предметними експертними комісіями Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, де розглядаються та відповідно рекомендуються на гриф. Однак, автори можуть першочергово подати на схвалення вченою радою Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області й відповідно уже вчена рада подає клопотання на комісію Міністерства щодо отримання грифа. Методичні збірники, посібники, порадики, словники, програми гуртків, вивчені та узагальнені досвіди роботи педагогів та інше, можуть схвалюватися до використання у освітньому процесі рішенням науково-методичної ради Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області.

Важливою змістовою домінантою академічної свободи вчителя Нової української школи, що визначається рядом нормативно-правових документів, джерела [3], [4], [5], [6], є вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ та організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників. На ринку

надання послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників важливо врахувати вчителям, що при обиранні програм та проектуванні індивідуальної освітньої траєкторії необхідно орієнтуватися на цілісну систему професійного зростання, а саме, освоєння 5 загальних й 15 професійних компетентностей (за трудовою дією або групою трудових дій) відповідно до Професійного стандарту вчителя та 8 напрямів підвищення кваліфікації визначеними Постановою Кабінету Міністрів №800, зі змінами

Відповідно, пропонуємо педагогам у міжтестастійний період моделювати індивідуальну траєкторію професійного розвитку за 5 основними векторами, що окреслюються трудовими функціями вчителя:

- навчання учнів предметів (інтегрованих курсів),
- управління освітнім процесом,
- партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу,
- участь в організації безпечного, здорового, розвивального, інклюзивного освітнього середовища,
- безперервний професійний розвиток[6].

Проектуючи індивідуальну траєкторію професійного розвитку, педагоги мають можливість обирати різні заклади та установи, що надають послуги із підвищення кваліфікації. Цілісне та безперервне професійне зростання педагогів на даному етапі реформування української системи освіти можуть забезпечити, перш за все, інститути післядипломної педагогічної освіти, в освітньому процесі яких вдало поєднуються форми освіти дорослих визначені статтею 18 Закону України «Про освіту»: формальної, неформальної та інформальної. Інститутом післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області пропонується вчителям обирати заходи для проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку поєднуючи: формальну освіту <http://surl.li/jadvl> (курси підвищення кваліфікації за 5 модулями, курси за вибором, програми академічної мобільності, стажування), неформальну освіту http://ippobuk.cv.ua/?page_id=11545 (тренінги, майстер-класи, семінари, методичні практикуми, форуми, круглі столи, вернісажі, дайджести, нетворкінги тощо) та використання розроблені ресурси інформальної освіти http://ippobuk.cv.ua/?page_id=1735 (каталоги наукової та навчально-методичної літератури, напрацювання інноваційної педагогічної практики).

При переході реформи на наступний рівень освіти – від початкового до базового – педагоги на першому адаптаційному циклі (5-6 класи) в рамках академічної свободи здійснюють проектування

викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів (обрання модельних навчальних програм і підручників, робочих зошитів і навчальних посібників; освоєння методик та підходів, засобів та ресурсів; створення сучасного освітнього середовища), враховуючи певні календарно-часові рамки, використовуючи наявні уже напрацьовані ресурси та адаптуючись до актуальних викликів у суспільстві.

З метою упорядкування діяльності вчителя на адаптаційному етапі впровадження Державного стандарту базової середньої освіти важливим є визначити послідовність прийняття рішень, що допоможе педагогам швидко адаптуватися до змін та успішно реалізувати всі ідеї Нової української школи. Пропонуємо педагогами апробований Алгоритм управління освітнім процесом на адаптаційному циклі базової середньої освіти (5-6 класи) Нової української школи [2]. (Таблиця 1)

Таблиця 1

Алгоритм управління освітнім процесом на адаптаційному циклі базової середньої освіти (5-6 класи) Нової української школи

№ п/п	Види діяльності педагогів	Календарно-часові рамки	Ресурси
1.	Обирання з 95 рекомендованих/ схвалених до використання модельних навчальних програм із 9-освітніх галузей та двох програм міжгалузевих інтегрованих курсів: «Робототехніка» та «STEM. 5-6 класи» програм для навчання учнів 5-6 класів.	Щорічно, лютий-березень	Сайти МОНУ та НДУ «Інститут модернізації змісту освіти»
2.	Подання адміністрації закладу освіти інформації про обрані модельні програми для формування Освітньої програми	Щорічно, березень-квітень	Педагоги подать самостійно
3.	Обирання підручників, рекомендованих/ схвалених до використання у закладах загальної середньої освіти	Щорічно, березень-квітень	Сайт НДУ «Інститут модернізації змісту освіти» – закладка «Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи»

4.	Розроблення навчальної програми викладання предмета/інтегрованого курсу на основі обраної модельної навчальної програми	Щорічно, червень-серпень	Педагоги укладають самостійно
5.	Укладання календарно-тематичного планування викладання навчального предмета/інтегрованого курсу	Щорічно, серпень	Сайт НДУ «Інститут модернізації змісту освіти» – закладка «Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи», сайт ІППОЧО – закладка «Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти»
6.	Оновлення/створення освітнього середовища, предметного кабінету, навчальних осередків у рамках викладання навчального предмета/інтегрованого курсу	До вересня, упродовж навчального року	Педагоги облаштовують спільно адміністраціями закладу освіти 3
7.	Розроблення інструментів для формульовального оцінювання	Упродовж навчального року	Педагоги працюють самостійно
8.	Здійснення поурочного планування, розроблення презентацій до навчальних занять	Упродовж навчального року	Педагоги здійснюють самостійно, сайт ІППОЧО – закладка «Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти»
9.	Використання навчально-методичних ресурсів викладання навчального предмета /інтегрованого курсу	Упродовж навчального року	Сайт НДУ «Інститут модернізації змісту освіти» – закладка «Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи», сайт ІППОЧО – закладка «Навчально-

			методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти»
10.	Вибір інноваційних технологій, методів, технік, засобів навчання, виховання та розвитку школярів	Упродовж навчального року	Педагоги здійснюють самостійно
11.	Напрацювання та розроблення дидактичного забезпечення викладання навчального предмета /інтегрованого курсу	Упродовж навчального року	Педагоги здійснюють самостійно
12.	Проектування професійного розвитку педагогів у рамках формальної освіти за програмами підвищення кваліфікації (обсягом 30 год)	До 01 вересня	Сайт ІППОЧО, – закладка «Навчання вчителів 5-х класів 2021-2023 рр.»
13.	Удосконалення фахової майстерності педагогів у рамках методичних заходів неформальної освіти	Упродовж навчального року	Сайт ІППОЧО, – закладка «Заходи у рамках НУШ», ЦПРПП, методичні служби закладів освіти, інші установи
14.	Організація інформальної освіти педагогів	Упродовж навчального року	Сайт ІППОЧО, – закладки «Наукова робота», «Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти»

Цей алгоритм буде також практичним і на наступному циклі реформування базової середньої освіти – базового предметного навчання, коли збільшиться кількість педагогічних працівників та розширюється перелік модельних програм, однак, рекомендуємо використовувати його педагогам, щоб забезпечити наступність та послідовність викладання навчальних предметів та інтегрованих курсів.

Отже, докорінні зміни освітньої парадигми, які супроводжуються реалізацією Концепції «Нова українська школа», не тільки підвищили вимоги до вчителя, але також надали їм академічну свободу у діях та прийнятті ефективних рішень спрямованих на досягнення навчально-творчої та професійно-практичної мети у

підготовці конкурентоспроможного випускника, здатного адаптуватися в мінливому соціумі, вирішувати проблемні ситуації та ініціювати інноваційний розвиток нашого суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Куриш Н.К. Організація інноваційної освітньої діяльності педагогів у системі післядипломної освіти: регіональний аспект. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації*: матеріали III Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 30 вересня 2022 р.) / за наук. Ред. С.В. Кюрчева, В.В. Кідалова, В.І. Кравця та ін. Запоріжжя : ТДАТУ, 2022. С. 339-343.

2. Куриш Н.К. Учитель Нової української школи – диригент сучасного освітнього процесу. Історико-краєзнавчі дослідження в умовах Нової української школи: зб. Матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції: Історико-краєзнавчі дослідження в умовах нової української школи: матеріали Всеукр. Наук.-практ. Конф. (16 листопада 2022 року в режимі онлайн)/ упоряд.: Завалевський Ю.І., Дубовик О.А., Бережна Т.І., Коломоєць Г.А., Максимець Д.С., Боднарюк С.М. Чернівці. Букрек. 2022. С.130-135.

3. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, 2019. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF/stru> (дата звернення 16.06.2023).

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Дата оновлення: 06.06.2019 №2745-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 19.06.2023).

5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01.08.2020 р. №764-IX. URL: <http://surl.li/jdqzu> (дата звернення 14.06.2023).

6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», 2020. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення 12.06.2023).